

AȘEZĂRI DACICE DIN ȚARA FĂGĂRAȘULUI

GHEORGHE DRAGOTĂ

Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat” – Făgăraș

DACIAN SETTLEMENTS IN THE FĂGĂRAȘ COUNTY

ABSTRACT

The archaeological researches in the Făgăraș County referring to the Dacian Age gave us the opportunity of discovering many settlements which prove the advanced material and spiritual culture of the ancestors of our people. These discoveries also show that the material and spiritual civilization of the Dacians living in this region and in the south-east of Transylvania was closely related to the civilization of the Geto-Dacians who lived all over the ancient Dacia.

Archaeological excavations have been made at Arpașu de Sus, Breaza, Comăna de Jos, Cuciulata, Copăcel, Șinca Veche we know for certain that there were unfortified Dacian settlements at Beclean, Voila and Vad, even if some fortifications were also built nearby.

The Dacian civilization and culture had developed for hundreds of years and reached the highest level between 1stBC - 1stAD centuries.

The Geto-Dacians created everlasting original values of material and spiritual culture which were included in the world cultural patrimony a long time ago.

Keywords: archaeological researches, Dacian settlements, Arpașu de Sus, Breaza, Comăna de Jos, Copăcel, Cuciulata, Șinca Veche, fortification, houses, ceramics.

Dacii s-au impus în Europa antică prin remarcabilele lor realizări în felurite domenii de activitate și prin faptele de arme binecunoscute, ajungând la o mare înflorire a culturii materiale și spirituale. Remarcabil de unitară pe întreg teritoriul vechii Dacii, civilizația dacică își găsește expresia cea mai înaltă prin așezările civile și cetățile descoperite și pe teritoriul Țării Făgărașului.

În Țara Făgărașului sunt cunoscute, din cercetări sistematice sau din periegeze, un număr semnificativ de așezări dacice, care permit afirmația că avem de-a face cu o zonă intens și permanent locuită de daci, înainte și chiar după cucerirea romană. Unele dintre aceste situri își au începuturile cu mult înainte de apariția statului, din secolele V-III î.Chr., precum cele de la Șinca-Veche, Mândra, Beclean, Voila. Cercetările în așezările de la Cuciulata și Voila permit includerea (ca început la Cuciulata, iar ca sfârșit la Voila și Mândra) acestor localități în

secolele III-II î.Chr. Cele mai multe așezări își au începutul în ultimele decenii ale secolului al II-lea î.Chr. și continuă până la cucerirea romană sau până cândva în preajma acesteia (unele în anii următori anului 106 d.Chr.), ca cele de la Breaza, Comăna de Jos, Veneția de Jos, Părau, Hălmeag, Șercaia, Șona etc. Majoritatea s-au dezvoltat pe vetre locuite de traci în epoca bronzului și în prima epocă a fierului, ca cele de la Cuciulata, Comăna de Jos, Veneția de Jos, Părau ș.a.¹.

Cele din stânga Oltului își încetează existența în preajma sau în timpul cuceririi romane, spre deosebire de construcțiile militare sau așezările fortificate, care vor fi incendiate sau distruse din temelii. Majoritatea așezărilor dacice situate la sud de Olt, pe afluenții din stânga râului, nu mai funcționează în epoca romană sau, mai corect spus, până acum nu avem date despre existența lor în acea epocă, în cazurile cercetate dovedindu-se că existența lor a încetat. În schimb, se poate presupune că altele au continuat să existe pe același loc, fapt dovedit de persistența materialului arheologic tipic amestecat cu cel provincial².

Țara Făgărașului nu face excepție de la originalitatea și unitatea civilizației daco-getice, excepțiile fiind doar mici particularități legate de specificul zonei și, în primul rând, de poziția geografică. Așezată în zona dintre Olt și munți (Perșani la est, Făgăraș la sud), această depresiune, brăzdată de numeroase ape curgătoare, acoperită cu păduri întinse, a oferit condiții favorabile locuirii, fiind intens locuită în perioada de maximă dezvoltare a civilizației daco-getice.

Țara Făgărașului oferea condiții favorabile de locuire nu numai datorită condițiilor geografice, dar și ca poziție strategică, fiind o zonă de tranziție care făcea legătura între diferite regiuni: prin vest, către Arpașu de Sus, iar pe valea Oltului cu Oltenia; prin est, către Cuciulata, iar prin pasul Bran cu Muntenia, deci cu lumea romană. Salba de așezări dacice de pe malul stâng al Oltului desemnează culoarul din apropierea râului drept singurul propice locuirii, restul teritoriului – până în munți – fiind acoperit de păduri. În dreapta Oltului situația este oarecum diferită, deoarece aici malul abrupt, terenul lutos și pădurile întinse nu au constituit condiții favorabile locuirii, ceea ce nu înseamnă că în această zonă nu ar fi existat locuire dacică.

În schimb, unele dintre așezările de pe malul drept sunt mai intens locuite în timpul stăpânirii romane (Felmer, Calbor, Cincșor, Feldioara ș.a.), ceea ce pledează pentru teza deja formulată cu privire la părăsirea localităților dacice din stânga Oltului, în interiorul provinciei romane. Majoritatea așezărilor dacice erau situate fie în imediata apropiere a luncii Oltului (Cuciulata, Comăna de Jos,

¹ Florea Costea, *Dacii din sud-estul Transilvaniei înainte și în timpul stăpânirii romane*, Editura C2 Design, Brașov, 2002, p. 124 (în continuare: Fl. Costea, *Dacii*).

² Nicolae Gudea, *Castrul roman de la Feldioara. Încercare de monografie arheologică*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2008, p. 78.

Beclean, Voila), fie înconjurate, uneori chiar din două părți, de apele unor râuri care se vărsau în Olt (Arpașu de Sus, Breaza, Copăcel, Șercaia, Șinca). Pe lângă asigurarea sursei de apă, vitală pentru orice fel de viață, se aveau în vedere și eventualele pericole. Din acest motiv, majoritatea așezărilor erau ridicate pe coline, promontorii de calcar sau piatră, înconjurate de pădure, care oricând putea oferi un loc de refugiu sigur în caz de primejdie. Nu întâmplător, din același motiv, în apropierea așezărilor civile lipsite de protecție naturală, se înălțau și așezări fortificate.

Vestigiile materiale descoperite în așezările dacice din Țara Făgărașului sunt mărturii concludente pentru gradul înaintat de cultură materială și spirituală al strămoșilor noștri. În urma cercetărilor arheologice efectuate până acum, a rezultat un valoros material arheologic, material reprezentat, în special, de ceramică, unelte, arme, podoabe etc. Acestea sunt dovezi ale nivelului înalt atins de către daci în practicarea agriculturii, creșterea animalelor, metalurgiei fierului, olăritului, torsului, țesutului, precum și al schimburilor comerciale.

Progresele înregistrate de civilizația daco-getică în toate domeniile vieții materiale și spirituale au fost mai numeroase și s-au remarcat mai pregnant în secolele II î.Chr.-I d.Chr.

Din prima vârstă a fierului (Hallstatt) sunt cunoscute așezările de la Comăna de Jos, Veneția de Jos, Părău, Șercaia și Mândra³. Deși nu sunt încă, decât în mică măsură, cercetate sistematic – cu excepția celei de la Comăna de Jos –, așezările respective, descoperite prin cercetări de suprafață, permit afirmația că zona a fost intens locuită în această epocă. Purtătorii culturii hallstattiene au preferat locurile înalte de pe terasele din stânga Oltului. Din păcate, cercetările sistematice vizând secolele V-IV î.Chr. sunt destul de puține și nu întotdeauna integral publicate, ceea ce a făcut dificilă ajungerea la unele concluzii.

Săpăturile efectuate, cu mai mulți ani în urmă, la Comăna de Jos, au dus la identificarea și a două așezări hallstattiene, pe *Dealul Heleșteului* și pe *Dealul Slătinei*, ambele situate pe terasele înalte din stânga Oltului⁴. Stratul de cultură, cu locuințe și o cantitate mare de ceramică, conduce spre concluzia că au fost locuite intens și timp îndelungat până în cea de-a doua vârstă a fierului.

La fel de intense sunt și locuirile de la Veneția de Jos și Părău, datate într-o fază imediat premergătoare perioadei Latène. La ieșirea din Veneția de Jos, tot pe terasa înaltă din stânga Oltului (cunoscută sub numele de *Podul Fântânilor*,

³ Săpături de salvare efectuate în anul 1990 de Gheorghe Dragotă, de la Muzeul Țării Făgărașului, și Ioan Bauman, în colaborare cu dr. Florea Costea, ambii de la Muzeul Județean de Istorie Brașov.

⁴ Ioan Glodariu, Florea Costea, Ioan Ciupea, *Comăna de Jos - așezările de epocă dacică și prefeudală*, Cluj-Napoca, 1980, p. 60 (în continuare: *Comăna de Jos*).

datorită izvoarelor bogate și constante ca debit), s-a sondat tot o așezare hallstattiană⁵. Alte două așezări din aceeași vreme s-au descoperit pe teritoriul comunei Părău⁶, prima în punctul *La Fântână*, iar a doua în punctul numit *Calea Hălmeagului*, ambele pe terasa înaltă din stânga Oltului. Tot pe terasa înaltă din stânga Oltului, dar pe teritoriul comunei Șercaia⁷, în stânga și în dreapta râului Șinca, a fost sondată o altă așezare hallstattiană din zona amintită, unde au apărut complexe databile în prima epocă a fierului. Intensitatea locuirii hallstattiene și distanțele mici dintre așezări ar putea indica existența acolo a unei puternice uniuni tribale.

O așezare hallstattiană s-a semnalat și pe teritoriul comunei Mândra, în punctul *Gura Râușorului*⁸, pe partea stângă a pârâului, de unde au fost recoltate fragmente ceramice databile în secolele VI-IV î.Chr. Acestea au provenit din câteva gropi, puțin adâncite, iar alte fragmente de vase au fost găsite în două locuințe care nu s-au conturat prea vizibil, podeaua lor fiind deteriorată de plug.

Deși cercetările arheologice sistematice nu sunt decât într-o fază de început pentru Țara Făgărașului, se poate afirma că în zonă au fost reperate și cercetate câteva așezări dacice, între care unele sunt bine cunoscute datorită săpăturilor sistematice efectuate. Dintre acestea din urmă amintim pe cele de la Arpașu de Sus, Cuciulata, Breaza, Comăna de Jos, Copăcel, Șercaia ș.a.

Cu ocazia cercetărilor efectuate la cetatea feudală de la Breaza⁹ s-a constatat arheologic existența, pe același loc, a unor vestigii dacice, a unei fortificații dacice, aproape integral distrusă de cea medievală. Fortificația era prevăzută cu șanț și val. Șanțul se afla în fața valului, înspre exterior, în partea cea mai îngustă a crestei (spre sud, spre munte). Poziția șanțului în raport cu valul nu este totdeauna aceeași. Cetatea dacică de la Breaza face parte din categoria fortificațiilor de tip promontoriu barat, fiind cel mai simplu dintre toate categoriile cunoscute.

La poalele *Cetățuii* se afla o întinsă așezare civilă, astăzi integral distrusă. Descoperirea în cursul cercetărilor a unor blocuri mari de piatră, ce aveau în ele cunoscutele jgheaburi pentru bârne, reutilizate la construcțiile medievale (pietre de calcar fasonate), precum și a unor țigle dacice de tip grecesc, îndreptătesc presupunerea existenței pe platou a unei cetăți dacice sau măcar a unui turn ridicat din piatră de talie, analog celor cunoscute în fortificațiile contemporane de la

⁵ Florea Costea, *Repertoriul arheologic al județului Brașov*, Editura C2 Design, Brașov, 2004, p. 83 (în continuare: Fl. Costea, *Repertoriul*).

⁶ *Ibidem*, p. 75.

⁷ *Ibidem*, p. 80; vezi și *Comăna de Jos*, p. 61.

⁸ Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 74.

⁹ Thomas Năgler, *Cercetările din cetatea de la Breaza (Făgăraș)*, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, pp. 88-117.

Tilișca, Căpâlna și din zona capitalei statului dac¹⁰. Turnul amintit mai sus, construit din blocuri mari de piatră și cărămidă, era un turn-locuință, ridicat în epoca dacică. Materialele arheologice dacice descoperite în așezarea civilă, mai ales ceramică lucrată cu mâna, cât și la roată (fructiere), precum și unele fragmente de la chiupuri, bogat ornamentate pe pereții exteriori, sunt databile în secolele I î.Chr.-I d.Chr. Ridicarea fortificației de tip promontoriu barat, prevăzută cu șanț și val și, în special, construirea turnului-locuință, pot fi datate mai degrabă către mijlocul secolului I î.Chr. sau numai în secolul I d.Chr. (turnul)¹¹. Fortificația dacică de la Breaza a avut destinație strict militară, menită fiind să bareze sau să supravegheze un drum comercial sau punct obligatoriu de trecere, fiind locuită permanent de comandant și o mică garnizoană¹². Se pare că fortificația dacică de la Breaza a sfârșit printr-un puternic incendiu, în anii războaielor daco-romane, însoțit, probabil, și de o demantelare parțială¹³.

În preajma fortificației dacice se afla așezarea civilă, care s-a dezvoltat nu atât datorită acestei fortificații din apropiere, cât mai ales grație condițiilor economice favorabile ale locurilor unde se afla situată. Aceasta se găsea pe drumul de plai ce unea, peste munte, ținuturile de pe cele două versante ale Carpaților meridionali¹⁴.

În apropierea așezării civile dacice, pe prima terasă de sub cetatea dacică, care s-a dovedit a fi fost intens locuită, dovadă fiind numeroasele fragmente ceramice și chirpic, au fost descoperiți 10 denari republicani romani în punctul numit *Capul Turnului*¹⁵. Acești denari sunt monede de argint ce se extind pe un spațiu de timp ale cărui limite sunt fixate între anii 129 î.Chr.-38 d.Chr. Ținându-se seama de faptul că cele 10 piese n-au fost găsite grupate și că monedele se extind pe un timp destul de îndelungat, s-a ajuns la concluzia că cei 10 denari făceau parte dintr-un tezaur mai mare.

Într-adevăr, la Breaza au mai fost descoperiți încă 122 denari, care se datează între 155/120-8/6 î.Chr.¹⁶. Probabil că cei 10 denari mai sus amintiți fac

¹⁰ Comăna de Jos, p. 63.

¹¹ Ioan Glodariu, *Arhitectura dacilor- civilă și militară (sec. II î.e.n.- I e.n.)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pp. 84 și 112-113 (în continuare: I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*).

¹² *Ibidem*, p. 120; vezi și Mioara Turcu, *Dicționarul cetăților și așezărilor fortificate geto-dacice*, Editura Fundației „România de mâine”, București, 2002, p. 38.

¹³ Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 95; vezi și Nicolae Lupu, în „Studii și comunicări”, 13, 1967, pp. 91-92.

¹⁴ I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, p. 121; vezi și I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, Editura Enciclopedică română, București, 1975, p. 282.

¹⁵ Nicolae Lupu, *Denari republicani romani descoperiți la Breaza, jud. Brașov*, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, pp. 261-266.

¹⁶ Gheorghe Poenaru-Bordea, Constanța Știrbu, *Un tezaur de denari republicani de la începutul Principatului descoperit la Breaza, com. Lisa, jud. Brașov*, în „Studii și cercetări

parte din același tezaur, care se compunea, deci, din 132 monede romane¹⁷. Tot la Breaza s-a mai descoperit și o monedă dacică.

Monede republicane romane de argint au mai fost descoperite în Țara Făgărașului și la Beclean, în număr de 29 piese, dintre care au fost identificate 16 și datate între secolul II î.Chr. și 31 î.Chr.¹⁸.

Așezarea dacică de la Arpașu de Sus face parte din categoria așezărilor fortificate, caracteristice și numeroase în epoca statului dac. Această așezare a fost cercetată sistematic în anii 1954-1955¹⁹ și 1974²⁰. Așezarea dacică este situată la nord de ramificațiile masivului Arpașu Mare (2.468 m), la marginea de sus a satului Arpașu de Sus, în capătul întinsului platou *Tinosu*. Fortificarea așezării constă dintr-un val cu palisadă dublă, având un șanț în fața lui. La fortificația de la Arpașu de Sus, pe culmea valului, s-a ridicat un zid de pământ și lemn. Fața externă a zidului (de fapt parapetul de lemn) era mai înaltă decât cea internă pentru a oferi protecția necesară apărătorilor. Construită integral din pământ și lemn, fortificația de la Arpașu a dat așezării de acolo un caracter pronunțat militar, constatându-se existența a două faze de fortificare. Distanța în timp dintre faza I și faza II de fortificare nu poate fi apreciată, dar este cert că prima fază nu a fost distrusă²¹.

În prima fază a fost săpat un șanț în partea cea mai îngustă a platoului *Tinosu*, pământul excavat fiind folosit la ridicarea valului, plasat la nord de șanț, a cărui înălțime era între 2,50 m și 3 m. În această fază sistemul de fortificație (val plus șanț) are adâncimea totală de aproximativ 24 m, din care valului îi revin circa 13 m. Faza a doua reprezintă înălțarea valului și construirea palisadei, iar pe culmea valului s-a ridicat un zid din pământ și lemn. Fața externă a zidului (de fapt parapetul de lemn) era mai înaltă decât cea internă, pentru a oferi protecția necesară apărătorilor. Grosimea acestui „zid” era de circa 5-5,5 m, iar înălțimea valului, împreună cu a zidului de lemn și pământ, era de aproximativ 5-6 m. Tot din faza a doua, fortificației îi aparține și un mic șanț interior valului, plasat la baza pantei, săpat cu rostul de a colecta apa de ploaie scursă de pe panta valului.

de numismatică”, V, 1971, pp. 265-282.

¹⁷ Dr. Fl. Costea crede că este vorba de tezaure și descoperiri diferite (în *Repertoriul*, p. 96); vezi și Fl. Costea, *Dacii*, p. 203.

¹⁸ Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 90; idem, *Dacii*, p. 162.

¹⁹ Mihail Macrea, *Șantierul arheologic Cașolț-Arpașul de Sus. Raport preliminar asupra rezultatelor din campania anului 1955*, în „Materiale”, IV, 1957, pp. 145-149; vezi și Mihail Macrea, Dumitru Berciu, *Șantierul arheologic de la Cașolț și Arpașul de Sus*, în „SCIV”, VI, 3-4, 1955, pp. 615-621; Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, București, 1972, p. 216.

²⁰ I. Glodariu, *Fortificația așezării dacice de la Arpașu de Sus*, în „Cumidava”, VIII, Brașov, 1974-1975, pp. 23-28.

²¹ I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, p. 55; vezi și Angelica Bălos, *Organizarea internă a așezărilor fortificate în epoca clasică*, în „Sargetia”, XXVI/1, Deva, 1995-1996, p. 243 și urm.

Existența fortificației de la Arpașu de Sus poate fi încadrată între sfârșitul deceniului al II-lea al secolului I î.Chr. și războaiele daco-romane (106 d.Chr.)²². Fortificația a suferit o singură distrugere violentă și anume cea care-i marchează sfârșitul.

În așezare au fost găsite multe locuințe și gropi din care s-au recoltat ceramică, obiecte de metal, râșnițe de mână etc. La Arpașu de Sus locuințele erau masate înspre marginile promontoriului, în centrul așezării rămânând un spațiu cu mai puține construcții²³. Locuințele așezării sunt de două tipuri: semiadâncite în pământ și de suprafață, cele din urmă constituind majoritatea locuințelor descoperite în cursul cercetărilor. Au fost semnalate locuințe cu bază de piatră, formate dintr-o încăpere, cu temelia din lespezi de piatră, așezate în cel mult două-trei rânduri și pereții din bârne, și învelitoarea din paie sau din șindrilă²⁴. Au fost depistate în jur de 75 de locuințe, iar populația așezării a fost estimată la 150 de persoane²⁵.

Materialele arheologice recoltate în cursul cercetărilor constau în primul rând din ceramică, care este de două categorii: lucrată cu mâna, care este preponderentă (vase de întrebuințare curentă și confecționate în fiecare gospodărie), și ceramică lucrată la roată, care provine din mâinile meșterilor olari care-și asigurau existența – în bună parte – prin meșteșugul lor (Fig.1). Tot în legătură cu ceramica este de subliniat că, în afara câtorva excepții, lipsesc vasele întregi și întregibile, la fel cum lipsește categoria ceramicii pictate. Se remarcă, de asemenea, mulțimea râșnițelor rotative din tuf vulcanic și a cutelor. În schimb, inventarul metalic al așezării este extrem de sărac, piesele de fier fiind reprezentate de lame de cuțit, o verigă, o furculiță cu doi dinți, un piron, un vârf de lance, precum și o fibulă de fier. Lipsa uneltelor de fier precum și a vaselor întregi sau întregibile, s-ar putea explica prin faptul că populația așezării a fost transferată, după cucerirea romană, în interiorul granițelor provinciei romane, iar tot ce era relativ prețios (nu numai prin valoarea intrinsecă, ci mai ales prin utilitate) în inventarul locuințelor, au fost transportate în noile locuri spre care-i ducea administrația romană²⁶.

Sursa principală de existență a locuitorilor așezării a fost agricultura, practică pe întinsele platouri din jur, care ofereau – în același timp – condiții

²² Fl. Costea, *Fortificații dacice din sud-estul Transilvaniei*, în „Marisia”, 1985-1992, p. 56 și urm.; idem, *Dacii*, p. 175.

²³ M. Macrea, I. Glodariu, *Așezarea dacică de la Arpașu de Sus*, Editura Academiei R.S.R., București, 1976, p. 89; I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, p. 45.

²⁴ M. Macrea, I. Glodariu, *op.cit.*, p. 27; I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, p. 12.

²⁵ I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, p. 55; vezi și I.H. Crișan, *op.cit.*, pp. 276-277.

²⁶ M. Macrea, I. Glodariu, *op.cit.*, p. 90; vezi și I. Glodariu, *Fortificația ...*, p. 25.

propice creșterii vitelor. Materialele arheologice descoperite pun în evidență practicarea unor meșteșuguri casnice precum torsul, țesutul, în parte olăritul.

Referitor la rosturile așezării fortificate de la Arpașu de Sus, se poate afirma că au fost, în primul rând, militare, afirmație ce are ca temei tocmai contrastul dintre proporțiile neobișnuite ale fortificației și așezarea redusă ca întindere și ca număr de locuitori. În aceste condiții, așezarea trebuie să fi fost o „garnizoană” de oșteni care adăpostea și familiile acestora și, fiind plasată la mică distanță de Olt, într-un punct de unde vizibilitatea era perfectă până dincolo de râu, iar din spate fiind ferită de atacuri de înălțimile protectoare ale munților, ea putea controla ușor o zonă întinsă, inclusiv circulația pe valea Oltului. Fortificația așezării de la Arpașu de Sus este de tipul promontoriu barat, binecunoscut în Dacia de dinaintea cuceririi romane.

Sfârșitul așezării, împreună cu fortificația ei, s-a petrecut în vremea războaielor daco-romane, fiind distrusă printr-un incendiu care a mistuit partea ei lemnoasă.

Cercetările de la Cuciulata²⁷ au permis să se identifice două așezări dacice, una situată pe *Stogul lui Coțofan*, iar alta pe *Pleşța Pietroasă*. *Stogul lui Coțofan* este un promontoriu de calcar situat la marginea estică a satului, ocupând o poziție strategică importantă, având o altitudine de 536 m. Cercetările întreprinse aici au dus la concluzia că este cazul unei așezări deschise, de terasă, cu un singur nivel de locuire, databilă în epoca statului dac²⁸. Acest strat de cultură din epoca dacică conținea puternice urme vizibile de incendiu (cenușă și cărbune). Locuințele așezării au fost construite din bârne și au avut podeaua lipită cu lut. Nu s-au observat gropi de pari. Terenul stâncos nu a permis săparea gropilor de provizii, locuitorii așezării păstrându-și, probabil, proviziile în chiupuri de lut, coșuri împletite din nuiile, vase de lemn, saci sau chiar în hambare, așa cum s-au descoperit în unele așezări din Munții Orăștiei.

În stratul de cultură s-au descoperit, în afară de ceramică, oase de animale, bucăți de lemn carbonizat, sticlă sau os. Lipsesc fragmentele de chirpic, iar uneltele și armele de fier sunt puține. Obiecte de podoabă s-au găsit, de asemenea, puține, acestea fiind reprezentate prin câteva mărgelile lucrate din sticlă sau pastă de sticlă, un colan de bronz, o fibulă (tipică pentru Latène-ul târziu). Această gamă de obiecte poate fi întregită prin enumerarea și a unei monede de argint (denar republican roman) de la Augustus, bătută în anul 18 î.Chr.²⁹, a unui fragment de

²⁷ Gheorghe Bichir, *Așezări dacice din Țara Oltului*, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, pp. 123-152; vezi și Fl. Costea, Ioan Ciupea, *Noi descoperiri arheologice în Țara Făgărașului*, în „Cumidava”, XII/1, 1979-1980, pp. 17-22.

²⁸ Gh. Bichir, *op.cit.*, p. 150; Fl. Costea, *Dacii*, p. 166.

²⁹ Gh. Bichir, *Săpăturile de salvare de la Cuciulata (r. Rupea, reg. Stalin)*, în „Materiale”, VII, 1961, p. 352.

figurină de lut, pus pe seama unor practici magico-religioase, și a unei brățări de bronz (Fig. 3), alcătuită din trei segmente³⁰.

Ceramica ocupă un loc important în cadrul descoperirilor făcute pe *Stogul lui Coțofan*. Ea poate fi împărțită în două mari categorii: 1) ceramică lucrată cu mâna, având ca forme principale ceașca dacică, vasul-borcan, strachina și fructiera; 2) ceramică cenușie lucrată la roată, ce are ca forme caracteristice fructiera, vasul cu două toarte, cănița, strachina (Fig. 2) și strecurătoarea.

Ceramica descoperită aici își găsește analogii în toate așezările și necropolele dacice târzii, dovedindu-se prin aceasta unitatea culturii materiale a daco-geților în secolul I d.Chr., pe întreg teritoriul locuit de aceștia. În afara ceramicii autohtone, caracteristice, au mai fost semnalate fragmente de vase romane de import³¹.

Tot pe raza satului Cuciulata, pe un promontoriu stâncos, situat la circa 4 km sud de *Stogul lui Coțofan* și la aproximativ 2 km spre Comăna de Jos, a fost cercetată și așezarea – probabil fortificată – de pe *Pleșița Pietroasă*³², unde au fost depistate resturi sporadice din epoca dacică, căci aici predomină materiale aparținând culturii bronzului Glina III-Schnechenberg. Așezarea dacică de aici (nu s-a putut surprinde în strat de cultură) a durat puțin timp și s-a întins în special în zona de nord și nord-est a *Pleșiței Pietroase*. Din materialul ceramic recoltat lipsesc ceașca dacică și o serie de elemente de ornament.

Așezarea de la *Pleșița Pietroasă* este anterioară celei de pe *Stogul lui Coțofan* și, după ceramică, a putut fi datată în secolele III-II î.Chr. Se pare că aceiași daci care au părăsit *Pleșița Pietroasă* s-ar fi instalat pe *Stogul lui Coțofan*³³. Nu este exclusă nici mutarea lor în lunca Oltului, în una dintre așezările de la Comăna de Jos sau în cea de-a treia de la Cuciulata³⁴, dar încă necercetată.

Pe baza materialului arheologic descoperit în cele două așezări dacice de la Cuciulata, se poate deduce că ocupația principală a locuitorilor acestor așezări o constituia păstoritul, agricultura ocupând locul secundar. În sprijinul practicării păstoritului în așezarea de la Cuciulata pledează întinsele pășuni montane din jur și oasele de animale găsite în săpătură, din rândul cărora un loc important îl dețin cele de ovine. Pe *Stogul Ciutei*, un promontoriu situat la circa 250 m est de *Stogul lui Coțofan*, au putut exista chiar stâni sezoniere. Locuitorii de pe *Stogul lui Coțofan*, se ocupau cu creșterea vitelor și cu agricultura, fapt dovedit de numărul mare al oaselor de animale și de cele două fragmente de seceri și de câteva boabe de grâu

³⁰ Fl. Costea, I. Ciupea, *op.cit.*, p. 19.

³¹ Fl. Costea, *op.cit.*, *loc. cit.*

³² Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 106; vezi și Gh. Bichir, în „Dacia. N.S.”, 6, 1962, pp. 87-114.

³³ Gh. Bichir, *Așezări dacice din Țara Oltului*, p. 149.

³⁴ Fl. Costea, *Dacii*, p. 166.

carbonizat³⁵. Ca îndeletniciri casnice legate de păstorit și prelucrarea lânii, pot fi amintite torsul, țesutul și împletitul. Torsul și țesutul sunt atestate de prezența fusaiolelor și a greutăților de lut piramidale (găsite în stare fragmentară). Împletitul poate fi dovedit cu ajutorul andrelelor, descoperite și acestea în timpul săpăturilor de pe *Stogul lui Coțofan*³⁶.

Cu ajutorul materialelor arheologice descoperite s-a reușit încadrarea în timp a celor două așezări de la Cuciulata, începând cu secolul al II-lea î.Chr. – cea de pe *Pleșița Pietroasă*, unde ar fi existat probabil și o fortificație, însă de proporții mai reduse, care supraveghea trecerile dinspre Țara Bârsei peste munții Perșani –, și până în secolul al II-lea d.Chr. – cea de pe *Stogul lui Coțofan*, al cărei sfârșit trebuie pus în legătură cu războaiele daco-romane din anii 101-106, așa cum indică urmele de incendiu constatate în săpătură. Tot în timpul războaielor de cucerire a Daciei a fost distrusă și așezarea de la Arpașu de Sus.

O altă așezare dacică, integral investigată arheologic, este cea de la Comăna de Jos³⁷. Pe movila din plină luncă a Oltului, apărată din trei părți de apele râului și din cealaltă – probabil – de mlaștini, numită de localnici *Gruicul Văcarului*, s-a cercetat (în anii 1974-1976) o așezare dacică cu locuințe adâncite sau semiadâncite în pământ și multe gropi de provizii și menajere, datată la sfârșitul epocii Latene. Locuirea dacică de pe *Gruia* este de intensitate redusă (dimensiunile de 300x180 m) și a fost precedată de una sporadică, de la începutul epocii bronzului, și de alta de la începutul primei epoci a fierului. Din Latene au fost cercetate mai multe locuințe, adâncite sau semiadâncite, cu suprafețe între 10 și 15 m.p., cu elevația din lemn și lipită cu lut³⁸. Locuințele dacice, după adâncimea diferită în pământ, au fost împărțite în semibordeie și bordeie (unul singur). Atât unele cât și celelalte au principiul de construcție același: schelet de pari cu împletitură de nuiele lipită cu lut și acoperișul din stuf. Totuși semibordeiele, sub raport evolutiv, sunt mai apropiate, ca mod de construcție, de locuințele de suprafață.

La unele locuințe s-a constatat prezența, în interior, a unei gropi nu prea adânci, care putea servi drept depozit de alimente. Situații analoage s-au întâlnit și la unele locuințe aparținând așezării de la Arpașu de Sus³⁹. În nici una dintre locuințele cercetate nu s-au descoperit vetre de foc, astfel că se poate presupune că pentru prepararea hranei se utilizau vetre amenajate în afara locuințelor. Sistemul

³⁵ Gh. Bichir, în „Materiale”, VII, 1961, p. 354; idem, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, p. 147.

³⁶ Gheorghe Dragotă, *Descoperiri arheologice în Țara Făgărașului*, în „Făgăraș. 700 de ani. 1291-1991. Pagini de istorie”, București, 1991, p. 24.

³⁷ Fl. Costea, *Repertoriul*, pp. 66-67; vezi și *Comăna de Jos*, pp. 35-69.

³⁸ Fl. Costea, *Dacii*, p. 165.

³⁹ M. Macrea, I. Glodariu, *op.cit.*, p. 37.

de încălzire al locuințelor rămâne, până acum, necunoscut. Gropile, foarte numeroase în cadrul așezării, reprezintă singurele amenajări gospodărești descoperite în spațiul dintre locuințe. În funcție de forma și de sistemul de amenajare, gropile se împart în două tipuri distincte: gropile în formă de pâlnie și gropile în formă de căldare (mai puțin numeroase decât primele). Ele serveau la păstrarea alimentelor, a cerealelor, iar cele mai puțin adânci puteau servi depozitării unor resturi menajere.

Materialul arheologic, în general nu prea bogat și variat, a fost descoperit, în marea majoritate, în aria locuințelor și a gropilor. Ceramica reprezintă cea mai mare parte a acestui material arheologic și este reprezentată de categoriile binecunoscute în toate așezările dacice: lucrată cu mâna și modelată la roată (Fig. 5). Ceramica lucrată cu mâna are, în mod obișnuit, pasta plină de impurități, deoarece nisipul nu a fost cernut cu grijă, iar arderea este neuniformă, dar bună. Cea mai frecventă formă întâlnită este vasul de dimensiuni mijlocii, cunoscut sub numele de vas-borcan. Lipsesc cu totul vasele mari, cu formă asemănătoare, lucrate tot cu mâna. Alături de vasele-borcan s-au mai găsit și alte forme, cum ar fi fructierele, ceștile tronconice (Fig. 4) ș.a. Fructierele lucrate cu mâna, din pastă cu mai puține impurități și ceva mai uniform arsă, nu sunt nici ele prea frecvente. Ceștile de formă tronconică sunt cu mult mai numeroase, fiind caracteristice tuturor așezărilor dacice. Acestea erau lucrate tot din pastă cu impurități și arse inegal, fiind cunoscute în trei variante: cu o singură toartă, în mod obișnuit lipsite de ornamente; cu două toarte, decorate cu brăuri alveolare; fără toartă (o singură ceașcă).

Ceramica lucrată la roată este bine reprezentată în descoperirile din așezare. Formele caracteristice acestei categorii sunt fructierele și cupele, în general, vasele de dimensiuni mijlocii, precum cănila, strecurătorile, chiupurile, cărora li se adaugă câteva forme de import sau imitații după formele de import (kantharos, străchini, capace ș.a.). Analogii pentru formele de vase și pentru ornamentica lor se întâlnesc în toate așezările dacice cunoscute.

Ustensilele gospodărești sunt extrem de puține, ele reducându-se la o cutie fragmentară, un lustruitor de lut, o rășniță și mai multe prâsnele de fus (fusaiole). Piese de metal sunt, de asemenea, rare, fiind descoperite o verigă de coasă, lama unui cuțit, o dală fragmentară ș.a.

Armele constau doar din două vârfuri de lance, ambele întregi, fiind caracteristice pentru secolul I d.Chr. Oasele descoperite în așezare au fost găsite în gropi și în locuințe (mai puțin) și provin de la cornute mari, ovi-caprine și porcine, ceea ce constituie un indiciu despre una din ocupații – păstoritul – și pentru componența hranei locuitorilor așezării.

Ocupațiile de bază ale locuitorilor așezării au fost aici, ca și în alte așezări rurale, cultivarea pământului, creșterea vitelor (după natura oaselor), pescuitul ș.a. Într-o așezare atât de restrânsă este greu de presupus dezvoltarea meșteșugurilor la un nivel mai înalt, așa cum erau în marile așezări de pe cuprinsul Daciei. Existența în așezare a vaselor confecționate la roată sau a imitațiilor și importurilor, a pieselor de metal, se explică prin schimbul comercial, în natură (în special cu produse agricole) sau chiar pe bază de monedă, cu regiunile mai apropiate sau mai îndepărtate ale Daciei intracarpătice sau sud și est-carpătice.

Apropierea așezării dacice de pe *Gruul Văcarului* de așezarea de pe *Pleșița Pietroasă*, aflată la numai 1 km distanță, care, probabil, era prevăzută cu fortificație de pământ și lemn, duce la concluzia că în vremuri de restriște locuitorii din luncă se puteau refugia și adăposti în așezarea fortificată de pe înălțime⁴⁰. Referitor tot la așezarea de pe *Gruul*, relativa sărăcie a inventarului – în sensul absenței uneltelor, vaselor întregibile și a urmelor de incendiu –, pledează în favoarea ipotezei că așezarea nu a fost părăsită în grabă, ceea ce ne duce la concluzia că aceasta nu a sfârșit violent. Într-o asemenea situație, locuitorii au luat cu ei toate obiectele care rezistau transportului și, în primul rând, unelte din metal⁴¹. Schimbarea locului așezării s-a petrecut, probabil, în primii ani ai provinciei romane Dacia, printr-o părăsire organizată de către locuitorii ei, populația fiind strămutată în interiorul provinciei⁴².

Așezarea de la Copăcel⁴³, situată pe o terasă joasă a pârâului Copăceoasa, pe malul stâng al acestuia, în punctul *La Gheorghești*, la sud-vest de sat, este printre ultimele așezări dacice cercetate arheologic din Țara Făgărașului și una dintre puținele locuiri dacice din stânga Oltului. Singurul strat de cultură este dacic, dar a fost descoperită – în poziție secundară – și o lamă de silex, ajunsă aici întâmplător din așezarea neolitică, aflată la circa 200-400 m la sud. Cercetările arheologice efectuate aici între anii 1980-1984, având caracter de salvare, au scos la lumină peste 20 de construcții, majoritatea fiind locuințe, având fundația din piatră de râu⁴⁴.

Materialele descoperite sunt exclusiv dacice, preponderentă fiind ceramica modelată cu mâna, dar nelipsind nici cea lucrată la roată. Dintre obiectele deosebite

⁴⁰ Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 101; *Comăna*, p. 57.

⁴¹ Gheorghe Dragotă, *Civilizația dacilor din Țara Făgărașului*, în „Țara Făgărașului. Istorie și cultură”, vol. 1, Făgăraș, 2002, pp. 13-14.

⁴² I. Glodariu, *Aspecte ale politicii demografice romane în zona de sud a Transilvaniei*, în „Acta MN”, XIV, 1977, p. 106.

⁴³ Fl. Costea, *Așezarea dacică de la Copăcel (jud. Brașov)*, în „Acta Musei Porolissensis”, V, Zalău, 1981, pp. 169-173; idem, *Așezarea dacică de la Copăcel (com. Hârseni, jud. Brașov)*, în „Acta MN”, XXIV-XXV, 1987-1988, pp. 97-109.

⁴⁴ Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 103; idem, *Dacii*, p. 165.

descoperite, se cuvin menționate: un vârf de săgeată cu trei muchii, o foarfecă de tuns oile, aproape întreagă, o monedă de tip Dyrachium (Fig. 6) și un vas întregibil, lucrat la roată. În gropi s-au mai descoperit: un vas-borcan întregibil, un vârf de săgeată, o fibulă de fier și acul de la un alt exemplar, un cuțit (toate destul de bine conservate).

Ceramica deține ponderea între materialele recoltate, proporția cea mai mare reprezentând-o ceramica lucrată cu mâna, fiind în proporție de 75%, iar ceramica lucrată la roată reprezintă circa 30% din olărie. Tipurile de vase cele mai numeroase le reprezintă recipientele mari, mijlocii și vasele borcan. Mai puțin numeroasă, olăria modelată la roată nu este nici ea prea diversificată, străchinile lipsind constant. Frecvente sunt în schimb chiupurile, îngropate în sol sau așezate pe podeaua locuințelor (două dintre ele au buza în trepte și erau arse oxidant). Egale cifric cu chiupurile sunt și fructierele, dar de pe ambele tipuri de vase lipsește ornamentul lustruit sau grafitat.

Nu a fost reperată nicio groapă de provizii, locul lor fiind luat de hambarele din lemn, cu temelie de piatră. De asemenea, nu s-a descoperit nici o unealtă agricolă sau legată de practicarea agriculturii. În schimb, nu lipsesc foarfecele de tuns oi și armele.

Tot în așezare au fost descoperite aglomerări de pietre mari, care, fiind destul de compacte și având cam aceeași suprafață, au dus la presupunerea că ele pot proveni de la locuințe. Dar, se pare că ceea ce s-au numit locuințe au avut altă destinație, suprafețele lor fiind neobișnuit de mari în comparație cu ce se știe până acum despre locuințele dacilor. S-au găsit 20 de asemenea construcții, la care se adaugă una cu un zid de piatră (bolovani de râu nelegați cu mortar). Aceasta se presupune că ar fi fost un palat de tipul celui de la Popești⁴⁵, care ar fi aparținut unui conducător sau chiar aristocrat dac, sau poate folosea pentru oficierea unor ceremonii religioase. Atât această construcție, cât și celelalte locuințe reperate, aveau temelie (inclusiv podeaua) și pereții pe o bună parte sau pe toată înălțimea din piatră, iar apoi continuați din lemn. Era preferată piatra fiindcă terenul era mlăștinos sau inundabil în cea mai mare parte.

Un interes deosebit l-a suscitat depistarea, în două încăperi, a unor cuptoare de redus minereul de fier, după cum s-a putut deduce din prezența unei importante cantități de zgură și a unor lupe de fier, asemănătoare celor de la Șercaia (vezi mai jos). Pe acest temei, se poate considera că locuitorii așezării de la Copăcel aveau ca îndeletnicire principală prelucrarea fierului și a bronzului, și în mai mică măsură se ocupau cu agricultura și păstoritul, așezarea având o specializare meșteșugărească. Unii specialiști consideră că nu este exclusă nici producerea pastei de sticlă, având în vedere pereții arși de la cuptoarele de redus minereul. Descoperirea în așezare a

⁴⁵ I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, pp. 25-26.

unei lespezi de piatră, adusă de la mare depărtare și a cărei compoziție pare a indica folosirea ei la „fabricarea” sticlei, conturează mai clar caracterul particular al așezării dacice de la Copăcel.

Având în vedere lipsa uneltelor agricole, la care se adaugă și știrile sigure despre existența în antichitate a întinselor păduri și pășuni în această zonă, se crede că așezarea dacică de la Copăcel era de tip pastoral, locuită probabil timp îndelungat, dar sezonier.

Așezarea dacică de la Șercaia se află la aproximativ 2 km de sat, în stânga drumului Hălmeagului și a pâraului Șinca, înainte de vărsarea acestuia în râul Olt. Este situată în buza unei terase largi, fiind de fapt prima terasă din stânga Oltului, cu o înălțime relativă de 12-15 m, în general plană, cu denivelări neglijabile și cu o pantă domoală.

La Șercaia⁴⁶, după mai multe campanii arheologice rodnice, în 1978 s-au încheiat săpăturile în punctul *Băluș*, unde a fost cercetată o așezare dacică locuită între secolele I î.Chr. - I d.Chr., fiind cercetate 8 locuințe și 40 de gropi. Principala caracteristică a locuințelor dacice de aici este că toate aparțin tipului de construcție cunoscut sub numele de semibordei. Pereții locuințelor se aflau aproape în întregime deasupra solului, iar pentru accesul în interior a fost necesară tăierea în sol a unor trepte. Surprinzătoare este absența constantă din locuințe a vetrelor de foc, ceea ce face neclar atât sistemul de încălzire, cât și locul de preparare a hranei. Acestea puteau fi amenajate în alte părți, dar ele nu au fost surprinse în niciun sector al săpăturilor de la Șercaia⁴⁷. Aici s-a descoperit, în vara anului 1976, un atelier cu podeaua adâncită în pământ, care conținea resturile unui cuptor de redus minereul, zgură de fier și o însemnată cantitate de cărbune (mangal)⁴⁸.

Cuptorul de redus minereul descoperit la Șercaia era slab conservat, avea baza cvasipătrată, cu vatra dreaptă sau albiată, iar pereții tronconici, ridicați din pământ bătut, în parte dărămați, se rotunjeau treptat formând un horn tronconic liber. Vatra albiată a cuptorului măsura 55 cm în diametru și conținea zgură și o lupă ovală. Pereții, păstrați *in situ* pe o înălțime de 20-25 cm, erau din lut, arși în interior, arsură ce nu depășea grosimea de 2-3 cm. Cuptorul avea înălțimea de 70-80 cm și diametrul ajungea la 50 cm. Funcționa cu curent artificial de aer, acesta fiind introdus, cu ajutorul foalelor și a tuburilor suflante, printr-un orificiu perforat oblic în perete⁴⁹.

⁴⁶ I. Glodariu, Fl. Costea, *Așezarea dacică de la Șercaia*, în „Cumidava”, XIII/2, 1983, pp. 9-43; vezi și Fl. Costea, *Dacii*, p. 172.

⁴⁷ Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 122.

⁴⁸ Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1979, p. 23, fig. 1; vezi și Fl. Costea, *Dacii*, p. 188.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 31.

Acest cuptor, ca de altfel multe altele similare descoperite în aproape toate zonele locuite de daco-geți, constituie o dovadă certă a nivelului atins de civilizația daco-geților și în domeniul exploatării și reducerii minereului de fier.

Din epoca dacică au mai fost reperate, iar unele chiar cercetate parțial, așezări noi, dintre care pot fi menționate cele de la Beclean, Cincșor, Felmer și Șinca-Veche, unde se presupune chiar existența unei fortificații. Presupunerea existenței unei fortificații dacice în zona din apropierea satului Șinca-Veche a izvorât pe de o parte din existența acolo a cunoscutei poteci care, pornind din regiunea Câmpulungului și a Rucărului, ajungea la Șinca-Veche și, pe de altă parte, din analogia situațiilor constatate la Arpașu de Sus și Breaza.

Pe teritoriul satului Beclean⁵⁰, în punctul numit *La Canton*, situat în partea de nord-vest a localității, pe ambele părți ale căii ferate, în anul 1987 s-a efectuat un sondaj de către specialiști de la muzeele din Făgăraș și Brașov. Prin săparea a trei secțiuni, s-a reușit identificarea unei locuințe semibordei, în formă de patrulater neregulat, a câtorva gropi de forme și dimensiuni diferite (cele mai multe conținând fragmente ceramice, lemn carbonizat, chirpic înroșit și o fusaioală), și ceramică modelată cu mâna (pereți de vase cu butoni mari alungiți sau prismatici). Datarea acestei așezări dacice poate fi eșalonată între secolele IV-I î.Chr.⁵¹

La Cincșor⁵², în punctul *La Baraj*, pe o terasă, a fost cercetat parțial un bordei dacic din care a rezultat numai ceramică modelată cu mâna (pereți de oale-borcan brun-castanii). Locuința poate fi datată în secolele III-II î.Chr. Fragmente ceramice similare au fost descoperite și pe o terasă învecinată. De asemenea, în incinta castrului a fost găsită ceramică dacică modelată cu mâna, mai ales fragmente de pereți de la vase-borcan, ornamentate cu brâu alveolar, de culoare cenușie.

În perimetrul satului Felmer⁵³, în punctele *Sub Mesteceni*, *Calea ai Strâmbă* și *Chiscul lui Andrieș*, au fost descoperite fragmente ceramice de oale mari, negre la exterior, castanii-roșietice și lucioase în interior, prâsnele din lut ars și unelte din piatră, majoritatea grupate pe locuințe adâncite, care demonstrează existența unei comunități hallstattiene.

Pe terasele dintre pâraiașul ce desparte *Calea ai Strâmbă* de *Tabla Ciuții*, în urma unor sondaje au fost depistate fragmente ceramice dacice, de ambele categorii, precum și fragmente de râșnițe din tuf vulcanic. Ceramica lucrată la roată este numai cenușie, unele exemplare fiind lustruite. Mai numeroasă și tot de ambele

⁵⁰ Fl. Costea, Gh. Dragotă, I. Frătean, *Sondajul de salvare de la Beclean, jud. Brașov (1987)*, în „Cumidava”, XX, Brașov, 1996, pp. 5-16; Fl. Costea, *Repertoriul*, p. 90.

⁵¹ Fl. Costea, *Dacii*, p. 162.

⁵² Fl. Costea, *Repertoriul*, pp. 98-99; idem, *Dacii*, p. 165.

⁵³ Fl. Costea, *Repertoriul*, pp. 70-71 și 107; idem, *Dacii*, p. 166.

categorii este ceramica dacică descoperită în apropiere de *Tufa Morii*: torți de cești, fragmente de borcane și buze de fructiere cenușii, unele lustruite.

În așezarea de pe *Calea ai Strâmbă*, și nu *Via Popii*, a fost descoperit ulciorul negru-cenușiu, lucrat la roată și decorat prin lustruire și grafitare, datat de I.H. Crișan în faza a IV-a a ceramicii daco-getice, după anul 106 d.Chr.⁵⁴. În aceste așezări menționate mai sus, locuirea va continua și în timpul stăpânirii romane, așa după cum demonstrează monedele, monumentele din piatră și ceramica.

Așezarea dacică de la Șinca-Veche⁵⁵ este situată la circa 1 km de sat, pe o terasă puțin înclinată, în punctul *Pleșu*, cunoscut și sub numele de *Dealul Bălăneștilor*, continuare spre sud a celui numit *La Mănăstire*. Au fost dezvelite 6 locuințe și 13 gropi, cinci locuințe fiind de suprafață și doar una adâncită, care intră în categoria bordeielor. Singura locuință conturată perfect avea o suprafață de 16 m², în centru având un stâlp central care susținea un acoperiș conic. Gropile erau de tip căldare, având mărimi diferite, de formă circulară, cu diametrul de 50 cm și cu un conținut diferit. Au fost descoperite numeroase cești miniaturale sau de dimensiuni obișnuite (cele mai multe întregibile), discuri din lut ars, un calapod lustruit, ceramică modelată cu mâna, fragmentară și întregibilă, și câteva vase lucrate la roată. Din celelalte complexe cercetate au rezultat, de asemenea, aproape numai ceramică de ambele categorii, o ascuțitoare de gresie și o monedă de argint din vremea lui Tiberius, un ac de fibulă din fier (probabil de tipul *linguriță*).

Majoritatea ceramicii (peste 90% din aceasta) este modelată cu mâna și înregistrează tipuri binecunoscute: borcane, chiupuri, străchini, fructiere, boluri, capace, cești (unele cu brâu alveolat, altele cu brâu simplu, amplasat sub buză). Decorul este în relief sau incizat, cu brăuri alveolate sau crestate și atrag atenția butonii mari, prismatici sau arcuiți spre bază.

Puțina ceramică lucrată la roată este reprezentată de un chiup, câteva cești (căni) cenușii și una neagră, din pastă fină, și un ciob de la un vas mic (cană ?), vopsit roșu pe ambele fețe. Caracterul așezării rezultă și din gropile cercetate: toate sunt de formă cilindrică și au adâncimi foarte mici (cea mai adâncă are 0,80 m), care nu puteau fi nici de bucate, nici menajere, ci locuri din care s-a luat probabil lutul pentru confecționarea vaselor.

Cercetările efectuate au demonstrat că dacii de la Șinca-Veche se îndeletniceau cu agricultura, păstoritul, pescuitul, țesutul și olăritul. Aici au fost puse bazele unei comunități de meșteri olari ce furnizau nu numai ceramică de uz

⁵⁴ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică, cu specială privire la Transilvania*, București, 1969, p. 262, nr. 124.

⁵⁵ Fl. Costea, *Așezarea dacică de la Șinca Veche*, în „Cumidava”, XXII-XXIV, Brașov, 1998-2000, p. 7 și urm.; idem, *Repertoriul*, pp. 124-125; vezi și Fl. Costea, *Dacii*, pp. 172-173.

comun, ci și vase de lux. Este posibil să avem de-a face cu locuiri sezoniere ale unor meșteri olari, astfel putându-se explica existența unor tipuri și forme de vase ce se întind peste câteva secole. Nu este exclus ca începuturile locuirii să fie plasate în secolul al IV-lea î.Chr., dacă nu cumva și mai înainte (poate secolul al V-lea î.Chr.) și a continuat până în secolul al II-lea d.Chr., dovadă fiind prezența monedei emisă în timpul împăratului Tiberius (14-37 d.Chr.), poate chiar până la cucerirea romană. Este posibil ca așezarea dacică să fi luat sfârșit la cucerirea romană (anul 106 d.Chr.), locuitorii suferind o strămutare supravegheată, ca să poată fi încadrați în rigorile stăpânirii romane.

Nu se știe dacă ei nu au trăit mai departe în puncte încă neidentificate arheologic, în vatra satului sau chiar la Șinca-Nouă, unde este atestată o așezare prin câteva monede imperiale romane. Locuirea acestor așezări încetează la începutul secolului II d.Chr., în momentul războaielor daco-romane, când acestea au fost părăsite sau distruse prin incendiere (în special cele fortificate), populația dacică fiind strămutată la nord de Olt, unde o vom găsi atestată arheologic și trăind în noile condiții impuse de cuceritorii romani⁵⁶.

Opinia după care populația autohtonă din Țara Făgărașului a fost transferată de romani la nord de Olt, în provincia Dacia romană, cu scopul de a-i dezrădăcina pe aceștia și de a realiza o supraveghere mai eficace a lor și mărirea numărului de contribuabili⁵⁷, bazată pe cunoașterea acestui procedeu al romanilor și pe absența uneltelor și a inventarului gospodăresc din așezările cercetate arheologic, trebuie să fie verificată prin extinderea cercetării arheologice la un număr semnificativ de asemenea așezări dacice. Este interesant de menționat faptul că locuirea așezărilor dacice din Țara Făgărașului de către populația dacică încetează imediat după cucerirea Daciei de către romani, în primii ani ai secolului II d.Chr.

Faptul că în majoritatea așezărilor predomină fragmentele ceramice și mai puțin vasele întregibile, pledează pentru părăsirea bruscă, precipitată a acestor așezări. De asemenea, lipsa uneltelor agricole este explicabilă prin modalitatea de părăsire a așezărilor, toate fără excepție în același fel, la începutul secolului II d.Chr., datorită războaielor daco-romane. Se pare că așezările fortificate (Arpașu de Sus, Breaza) sfârșesc prin incendiere, deoarece cuceritorii romani preferau să le incendieze pentru preîntâmpinarea unor eventuale primejdii.

Totuși, pare puțin probabil ca întreagă Țara Făgărașului să-și fi pierdut populația prin strămutări, având în vedere că geografia locurilor, cu munții și pădurile înconjurătoare, oferea nenumărate posibilități de adăpost și refugiu. De

⁵⁶ Comăna de Jos, p. 66.

⁵⁷ I. Glodariu, *Aspecte ale politicii demografice ...*, p. 107.

fapt, o numeroasă parte a populației dacice a rămas să viețuiască în afara granițelor provinciei Dacia romană.

Majoritatea așezărilor dacice din Țara Făgărașului aveau un pronunțat caracter rural, fiind de dimensiuni modeste sau chiar reduse, ca aproape toate așezările din Dacia preromană. Din acest punct de vedere, aceste așezări nu constituie o excepție, integrându-se perfect în sistemul categoriilor de așezări pentru Dacia.

Aceste descoperiri de așezări dacice din Țara Făgărașului (Fig. 7), dintre care unele au fost cercetate sistematic, iar altele doar reperate, demonstrează nivelul înalt și unitatea civilizației materiale și spirituale daco-getice. Cunoștințele și datele despre înaltul grad de dezvoltare al culturii materiale și spirituale a dacilor din Țara Făgărașului vor spori, probabil, în anii următori prin noi investigații istorice și arheologice.

Săpăturile arheologice sistematice au oferit și continuă să ofere o documentație bogată care întregeste, în chip minunat, aria de răspândire a vetrei străvechi și luminează structura superioară a civilizației geto-dacilor⁵⁸.

Cercetările arheologice efectuate în Țara Făgărașului demonstrează că dacii au locuit intens în această regiune, întemeindu-și așezări atât pe terasele mai joase, cât și în zona de munte.

Toate aceste descoperiri de așezări dacice demonstrează – odată mai mult – unitatea civilizației materiale și spirituale daco-getice. Românii sunt, fără îndoială, urmașii direcți ai geto-dacilor și spiritualitatea lor are cu siguranță la bază pe cea a strămoșilor⁵⁹.

Viitoarele cercetări arheologice din Țara Făgărașului vor îmbogăți, cu siguranță, cunoașterea epocii dacice și vor aduce noi dovezi privitoare la gradul înalt de civilizație al acesteia.

Bibliografie

Angelica BĂLOS, *Organizarea internă a așezărilor fortificate în epoca clasică*, în „Sargetia”, XXVI/1, Deva, 1995-1996.

Gheorghe BICHIR, *Așezări dacice din Țara Oltului*, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, pp. 123-152.

IDEM, *Săpăturile de salvare de la Cuciulata (r. Rupea, reg. Stalin)*, în „Materiale”, VII, 1961.

Florea COSTEA, *Așezarea dacică de la Copăcel (com. Hârseni, jud. Brașov)*, în „Acta MN”, XXIV-XXV, 1987-1988, pp. 97-109.

⁵⁸ Dumitru Berciu, *De la Burebista la Decebal*, Editura Politică, București, 1980, p. 8.

⁵⁹ I.H. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, Editura Albatros, București, 1986, p. 435.

IDEM, *Așezarea dacică de la Copăcel (jud.Brașov)*, în „Acta Musei Porolissensis”, V, Zalău, 1981, pp. 169-173.

IDEM, *Așezarea dacică de la Șinca Veche*, în „Cumidava”, XXII-XXIV, Brașov, 1998-2000.

IDEM, *Dacii din sud-estul Transilvaniei înainte și în timpul stăpânirii romane*, Editura C2 design, Brașov, 2002.

IDEM, *Fortificații dacice din sud-estul Transilvaniei*, în „Marisia”, 1985-1992.

IDEM, *Repertoriul arheologic al județului Brașov*, Editura C2 design, Brașov, 2004.

Florea COSTEA, Gheorghe DRAGOTĂ, Ioan FRĂTEAN, *Sondajul de salvare de la Beclean, jud. Brașov (1987)*, în „Cumidava”, XX, Brașov, 1996, pp. 5-16.

Florea COSTEA, Ioan CIUPEA, *Noi descoperiri arheologice în Țara Făgărașului*, în „Cumidava”, XII/1, 1979-1980, pp. 17-22.

I. H. CRIȘAN, *Burebista și epoca sa*, Editura Enciclopedică română, București, 1975.

IDEM, *Ceramica daco-getică, cu specială privire la Transilvania*, București, 1969.

Hadrian DAICOVICIU, *Dacii*, București.

Gheorghe DRAGOTĂ, *Civilizația dacilor din Țara Făgărașului*, în „Țara Făgărașului. Istorie și cultură”, vol. 1, Făgăraș, 2002.

IDEM, *Descoperiri arheologice în Țara Făgărașului*, în „Făgăraș. 700 de ani. 1291-1991. Pagini de istorie”, București, 1991.

Ioan GLODARIU, *Arhitectura dacilor-civilă și militară (sec. II î.e.n.-I e.n.)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.

IDEM, *Aspecte ale politicii demografice romane în zona de sud a Transilvaniei*, în „Acta MN”, XIV, 1977.

IDEM, *Fortificația așezării dacice de la Arpașu de Sus*, în „Cumidava”, VIII, Brașov, 1974-1975, pp. 23-28.

Ioan GLODARIU, Eugen IAROSLAVSCHI, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n.-I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1979.

Ioan GLODARIU, Florea COSTEA, *Așezarea dacică de la Șercaia*, în „Cumidava”, XIII/2, 1983, pp. 9-43.

Ioan GLODARIU, Florea COSTEA, Ioan CIUPEA, *Comăna de Jos-așezările de epocă dacică și prefeudală*, Cluj-Napoca, 1980.

Nicolae GUDEA, *Castrul roman de la Feldioara. Încercare de monografie arheologică*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2008.

Nicolae LUPU, *Denari republicani romani descoperiți la Breaza, jud. Brașov*, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, pp. 261-266.

Mihail MACREA, *Șantierul arheologic Cașolț-Arpașul de Sus. Raport preliminar asupra rezultatelor din campania anului 1955*, în „Materiale”, IV, 1957, pp. 145-149.

Mihail MACREA, Ioan GLODARIU, *Așezarea dacică de la Arpașu de Sus*, Editura Academiei R.S.R., București, 1976.

Mihail MACREA, Dumitru BERCIU, *Șantierul arheologic de la Cașolț și Arpașul de Sus*, în „SCIV”, VI, 3-4, 1955, pp. 615-621.

Thomas NÄGLER, *Cercetările din cetatea de la Breaza (Făgăraș)*, în „Studii și comunicări”, 14, Sibiu, 1969, pp. 88-117.

Gheorghe POENARU-BORDEA, Constanța ȘTIRBU, *Un tezaur de denari republicani de la începutul Principatului descoperit la Breaza, com. Lisa, jud. Brașov*, în „Studii și cercetări de numismatică”, V, 1971, pp. 265-282.

Mioara TURCU, *Dicționarul cetăților și așezărilor fortificate geto-dacice*, Editura Fundației „România de mâine”, București, 2002.

Abrevieri bibliografice

Acta MN – Acta Musei Napocensis. Revista Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca.

Cumidava – Cumidava. Revista Muzeului Județean de Istorie Brașov.

Marisia – Marisia. Revista Muzeului Județean Mureș, Târgu-Mureș.

Materiale – Materiale și cercetări arheologice, București.

SCIV(A) – Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.

Lista ilustrațiilor

Fig. 1 – Chiup dacic descoperit la Arpașu de Sus.

Fig. 2 – Strachină dacică descoperită la Cuciulata.

Fig. 3 – Brățară de bronz descoperită la Cuciulata.

Fig. 4 – Ceașcă dacică descoperită la Comăna de Jos.

Fig. 5 – Ceramică dacică descoperită la Comăna de Jos.

Fig. 6 – Monedă de tip Dyrrachium descoperită la Copăcel.

Fig. 7 – Hartă: Descoperiri dacice în Țara Făgărașului.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7